KIRAATLARIN FIKHÎ HÜKÜMLERE ETKİSİ

Hacı ÖNEN*

Özet

Kıraat ihtilafları sonucu Kur'an'ın farklı şekillerde okunması mümkün olmuştur. Kıraat vecihlerinin bir kısmının ayetlerin anlamı üzerinde etkisi yoktur. Kıraat ihtilaflarının bir kısmı ise ayetlerin farklı anlamlar kazanmasını sağlamış, böylece bu ayetlerde anlam zenginliği oluşmuştur. Kıraatlar sonucu ayetlerin farklı yorumlanabilmesi, fıkhî hükümlere de etki etmektedir. Çünkü farklı yorumlanabilen ayetlerin fıkhî neticesi de farklı olmaktadır. Dolayısıyla kıraatlar, tefsir ilmine kaynaklık ettiği gibi, fıkıh ilmine de kaynaklık etmektedir. Bu makalede fıkha kaynaklık etmesi açısından kıraatlar incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Kur'an, Tefsir, Fıkıh, Hüküm.

***

The Effect of Kiraats in Fıqhî Provision

Abstract

As a result of the variances of kıraat have been able to read Quran differently. Same variances of kıraat has no effect on the meaning of verses. Same variances of kıraat was provided to gain different meanings, so in this verses was formed mean width. As a result of the variances of kıraat different intepretation about verses has effect fiqhî provisions. Because different intepretation about verses will be different result of

* Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

fıkhi. So qıraat is resourse for tafseer and fıkh. it will be research qiraat as a source of fiqh in the paper.

Key Words: Qiraat, Quran, Tafseer, Fiqh, Provision.

GİRİŞ

Kıraat, Kur'an'ın okunuşuyla ilgili farklılıkları ve bunların kimlerden nakledildiğini araştırma konusu yapan bir ilimdir. Kıraat ilminde Kur'an kelimelerinin eda keyfiyetleri ve okunma tarzları incelenmektedir.[1]

Kıraat ilmi sayesinde kıraat imamlarından Hz. Peygambere kadar ulaşan kıraat vecihleri bilinir.[2] Kıraat ilmi, Kur'an kelimelerinin okunuş ve eda ediliş biçimini, ittifak ve ihtilaf yönleriyle, rivayet edilen her vechi, nakledenin kendisine dayandırarak inceler.[3] Kelimelerdeki ihtilaftan kasıt fiillerin muhatap veya ğaib sığalarıyla gelmesi, isimlerin cem'i veya müfred gelmesi gibi ihtilaflardır. Eda keyfiyeti ise hazf, isbat, işmam, imale gibi hususlardır.

Bazı durumlarda kıraat farklılıkları, Kur'an ayetlerinin anlamlarını etkilemektedir. Bilindiği gibi farklı okunabilen bir metin farklı şekillerde yorumlanabilir. Bu yönüyle kıraat farklılıkları Kur'an lafızlarının okunuş şekliyle ilgili olduğu gibi, bazı durumlarda ayetlerin anlamıyla da alakalıdır. Çünkü kıraat farklılıkları sonucu ayetlerde anlam zenginliği oluşabilmektedir.

İnsanları hidayete erdirmek için gönderilen Kur'an, kendisinin apaçık bir kitap olduğunu ifade etmektedir.[4] Kur'an'ın açıklayıcı yapısı Kur'an'ın farklı vecihlerle okunmasında kendisini

---

[1] Ali İsmail Seyyid Hindavî, *el-Camiu'l-Mufid fi Şerhi'ş-Şatibiyye fi'l-Kıraati's-Seb'a*, Daru'l-Kimme, İskenderiyye 2011, s. 7, İsmail Karaçam, *Kur'an'ın Nüzulü ve Kıraatı*, İfav Yay., İstanbul, 2012, s. 235.

[2] Muhammed Ahmed, Ahmed Halid, Muhammed Halid Mansur, *Mukaddimat fi'l-Kıraat*, Daru Ammar, Ürdün, 2001, s. 48.

[3] Mehmet Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*, Fecr Yay, İstanbul, 2005, s. 15.

[4] Maide, 5/15.

göstermektedir.[5] Kur'an'ın farklı okunması sayesinde bazen Kur'an ayetleri farklı anlamlar kazanmıştır. Bu yönüyle kıraatlar, bazı durumlarda bir tür tefsir yerine geçip, ayetin anlamına açıklık kazandırmıştır.

Kıraatlar sonucu ayetlerin farklı yorumlanabilmesi, ayetten çıkması muhtemel fıkhî hükümleri de etkilemektedir. Bu yönüyle kıraatlar, tefsir ilmine kaynaklık ettiği gibi, fıkıh ilmine de kaynaklık etmektedir. Ayetlerin farklı okunabilmesi ayetlerden farklı hükümlerin çıkarılması sonucunu doğurmuştur. Bundan dolayı Fıkıh alimleri kıraat vecihlerini ahkam konusunda delil olarak kullandığı gibi, kıraatın fıkıh üzerindeki etkisini de inceleme konusu yapmıştır.[6]

Bu makalede kıraatların fıkhî hükümleri nasıl etkilediği bazı örnekler üzerinden incelenecektir. Fıkhî hükümler konusuna geçmeden önce, kıraatların ayetlerin anlam ve yorumuna etkisini ele almaya çalışacağız.

1. Kıraatların Ayetlerin Anlamına Etkisi

Kıraatlar sonucu Kur'an kelimelerinin farklı şekillerde okunabilmesi, Kur'an metninin icazî yönünü ortaya koymaktadır. Bu yönüyle kıraatlar, sarf-nahiv gibi ilimlerle ilişkili olduğu gibi, tefsirle de alakalı bir ilimdir.

Bazen kıraat farklılıkları ayetlerin anlamına açıklık kazandırdığı için[7], sözkonusu farklılıklar, bir tür tefsir sayılabilir. Şüphesiz bütün kıraat farklılıklarının ayetlerin anlamını etkilediğini söylemek mümkün değildir. Çünkü bazı kıraat ihtilafları seslerin farklılaşmasından ibaret kalmaktadır. O halde kıraatlar, tefsir ile ilgili olması açısından iki kısımda ele alınabilir:

[5] Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat*, s. 193.
[6] Muhammed b. İsmail el İsmail, *İlmu'l-Kıraat*, *Mektebetu Tevbe*, Riyad, 2000, s. 367.
[7] Muhammed b. Ömer Bazemül, *el-Kıraat ve Eseruha fi't-Tefsir ve'l-Ahkam*, y.y. 1413, I, 325.

a. Manaya tesir etmeyen kıraatlar.

Manayı etkilemeyen kıraatlar, hareke ve harflerin telaffuzu konusunda Kur'an'ın ihtilaf ettiği vecihlerdir. Sözgelimi medlerin uzatma miktarı, teshil, tahfif, imale, tahkik, cehr, hems, ğunne, ihfa gibi vecihler bu kısma girer. Bu okuyuşlar ümmet için bir kolaylık[8] olmakla beraber anlama etkisi olmaz.

b. Manayı etkileyen kıraatlar.[9]

Tefsirle alakalı olan ve manayı farklı açıdan etkileyen kıraatlar iki kısımda ele alınabilir:

ba. Lafız ve mananın değişmesine rağmen aralarında farklılık olmayan, anlam olarak bir noktada birleşebilen kıraat vecihleri. Bu kıraatlar birbirine muhalif olmadığından bir arada ele alınmaları mümkündür.

bb. Lafız ve manası ihtilaflı olan, anlam itibariyle bir araya gelmeleri caiz olmayan kıraatlar. Bunların bir arada ele alınması mümkün değildir.[10]

Kıraat farklılıkları, ayetin anlamını açıklayıcı bir niteliğe sahip olduğu için kıraatları bir tür tefsir saymak mümkündür. Kıraat farklılıkları tefsir hükmünde olduğuna göre, kıraatların tefsirin hangi kısmına dahil edildiğinin tespit edilmesi gerekir.

Bilindiği gibi tefsirler, kaynakları bakımından genellikle rivâyet ve dirâyet tefsirleri şeklinde iki kısımda ele alınmaktadır. Rivâyet tefsiri, Kur'an'ın sünnetle tefsirini kapsadığı gibi, Kur'an'ın Kur'an'la tefsirini, sahabeden mevkuf olarak nakledilen ve tâbiinden rivâyet

[8] Bazemül, *el-Kıraat*, I, 307.
[9] Bazemül, *el-Kıraat*, I, 307.
[10] Bazemül, *el-Kıraat*, I, 307.

edilen haberlerle Kur'an'ı tefsir etmeyi ihtiva eder.[11] Dirâyet tefsiri ise, dil, şiir, edebiyat vb. bilgilere dayanılarak yapılan tefsirdir.[12]

Farklı kıraatları, yukarıdaki tefsir türleri göz önüne alarak değerlendirilebilir. Buna göre kıraatlar tefsir açısından şu kısımlara ayrılabilir:

a. Makbul kıraatların ihtilafı sonucu ortaya çıkan tefsirî manalar, Kur'an'ın Kur'an'la tefsiridir.[13]

b. Şaz kıraat vecihleri sonucu ortaya çıkan tefsir ise, kendisinde kesinlik olmadığı için Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri değildir. Bu Hz. Peygamber'in kavliyle veya en azından sahabe kavliyle yapılan bir tefsir sayılır.[14] Bu tür kıraatlar haber-i vahid hükmünde sayılır.

c. Red edilen kıraatlara tefsirde yer verilmez. [15] Bu tür kıraatlar uydurma (mevzu) olduğundan, tefsir açısından kaynaklık değeri yoktur.

2. Kıraat İlmi ve Fıkıh

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi kıraatlar, farklı disiplinlere kaynaklık ettiği gibi, fıkıh ilmine de kaynaklık etmektedir. Bundan dolayı kıraat ilmi ile fıkıh ilmi arasında bir ilgi vardır. Bu ilgi, fıkıh ilminin kıraat farklılıklarından istifade etmesi şeklinde tezahür etmektedir.

Fıkıh ilmi, müctehidlerin, tafsilî şer'î delillerden istinbat ettiği şer'î-amelî hükümlerdir. Bir başka anlatımla, müctehidlerin, her bir amelî meseleyi ilgilendiren delilleri inceleyip onlardan çıkardıkları

[11] Muhâmmed Huseyn ez-Zehebî, *et-Tefsir ve'l-Mufessirun*, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabî, y.y., 1976, I, 156.
[12] İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, Fecr Yay., Ankara 1996, II, 210.
[13] Bazemül, *el-Kıraat* , I, 305.
[14] Bazemül, *el-Kıraat*, I, 305.
[15] Bazemül, *el-Kıraat*, I, 305.

hükümlere fıkıh denir.[16] Fıkıh usûlü ise, Müctehidin şerî-amelî hükümleri tafsilî delillerden çıkarabilmesine yarayan kurallar bütünüdür.[17]

Kıraat ilmi ise, Kur'an-ı Kerim'e ait kelimelerin eda (okunuş ve söyleniş) tarzlarıyla bunların çeşitlerini inceleyen bir ilimdir. Bu yönüyle Kıraatın konusu, okunuş açısından Kur'an kelimeleridir.[18]

Kıraat ihtilafları sonucu ayetlerin farklı yorumlanması ve ayetlerden farklı hükümlerin çıkarılaması mümkün olduğuna göre, fıkıh ilmi açısından hangi kıraatlar makbuldur? Şüphesiz kıraatların tamamının makbul olması mümkün değildir. Bu sebeple bu bölümde fıkıhta kabul edilebilirlik açısından kıraatları değerlendirmeye çalışacağız.

a. Fıkıh Açısından Kıraatların Kabul Edilebilirliği

Kur'an'ın farklı kıraatlarla okunması ve kıraatlar sonucu ortaya çıkan hükümlerle amel edilmesi konusunda her hangi bir tartışma yoktur.[19] Ancak hangi kıraatlardan çıkan hükümlerle amel edileceği konusu ihtilaflıdır. Kıraatlar genel olarak kabul edilebilirlik açısından üç kısma ayrılmaktadır:

aa. Makbul kıraat: Bunlar mütevatir ve resm-i mushafa muvafık olan ahad kıraatlardır.[20] Esasen bir kıraatın mütevatir olması için, resm-i mushafa muvafık olması, Arapçaya muvafık olması ve sahih bir sened ile rivayet edilmesi gerekir.

---

[16] Zekiyüddin Şaban, *Usûlu'l-Fıkhi'l-İslamî,* Mektebetu'l-Hanefiyye, y.y., 1996, s. 9, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, Ter. İbrahim Kafi Dönmez, T.D.V.Y., Ankara, 1996, s. 28

[17] Şaban, *Usûlu'l-Fıkhi'l-İslamî*, s. 10

[18] Muhammed Mes'ud, Ali Hasan İsa, *Eseru'l-Kiraati'l-Kur'aniyye fi'l-Fehmi'l-Luğaviyye,* Daru's-Selam, Kahire 2009, s. 16.

[19] Al İsmail, *İlmu'l-Kıraat*, s. 370.

[20] Bazemül, *el-Kıraat*, I, 304.

ab. Hakkında vakf edilen kıraatlar: Bunlar senedi sahih olan ancak res-i mushafa uymayan kıraatlardır.[21] Bu tür kıraatlar hakkında tevakkuf yapılsa da resm-i mushafa uymadığından mütevatir kıraatlara dahil edilemez.

ac. Red edilen kıraatlar: Bunlar senedi sahih olmayan ve âlimlerin makbul kıraatlar için ileri sürdüğü şartlara uymayan kıraatlardır. [22]

Mütevatir kabul edilen on kıraat, Kur'an'dan kabul edildiği için bunlar fıkıh için bir kaynaktır. Ancak tefsir ve fıkıh açısından kaynak olabilmesi için kıraatların mütevatir olmasının şart olup olmadığı konusu ihtilaflıdır. Kıraatları kabul edilebilirlik açısından değerlendiren iki farklı görüş vardır:

a. Makbul kıraat için tevatür şarttır. Buna göre Arap diline ve resm-i mushafa muvafık olan, ancak sened açısından sahih olmakla beraber mütevatir olmayan kıraatların Kur'anî bağlamda bir değeri yoktur. [23]

b. Sahih kıraatın üç şartını taşıyan kıraatlar, makbul olan ve okunması caiz olan kıraatlardır.[24]

Bir kıraatın sahih sayılabilmesi için, Arap diline muvafık olması, resm-i mushafa uyması ve sened açısından sahih olması şarttır. Nitekim İbnü'l-Cezerî bunu şöyle ifade etmiştir: "Nahiv kaidelerine uyan, resm-i mushafa uygun olan, sened açısından sahih olan kıraat vecihlerinin bütününe Kur'an denir."[25] Buna göre sahih kıraatların şu üç şart taşıması gerekir:

1. Arap diline muvafık olmak,

---

[21] Bazemül, *el-Kıraat*, I, 304.
[22] Bazemül, *el-Kıraat*, I, 304.
[23] Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat*, s. 140.
[24] Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat*, s. 140.
[25] İbnu'l-Cezerî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2005, s. 7.

2. Resm-i mushafa uymak,

3. Sened açısından sahih olmak. [26]

Sahih kıraatın üç şartını taşıyan tüm kıraatlar, mütevatir olmasa dahi, sahih kıraattır ve Kur'an tefsiri ve açıklamasında kaynak değeri, diğer kıraatlarla aynıdır. Sözkonusu kıraatlarla elde edilen hukukî neticeler, diğer ayetlerle elde edilen hukukî neticeler gibidir. Buna göre, sahih olan her kıraat ister mütevatir, ister meşhur, isterse ahad olsun, kıraatlar açısından birinci derecede kendilerinden yaralanılacağı gibi aynı şekilde Kur'an tefsirinde de kendisinden faydalanılabilir.[27]

Şaz kıraatların Kur'an tefsirinde ve ahkâma taallük eden ayetlerin çözümünde, hüccet olup olmamaları konusunda İslam bilginleri farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Bu kıraatların kabul edilebilirliği ve fıkhî konularda delil olarak kabulü konusunda iki farklı görüş vardır:

a. Bu kıraatlar delildir ve bunlarla amel edilmelidir. Hanefî, Şafiî mezhepleri ve Maverdî, Rafi'î gibi alimler de bu görüştedir.[28]

b. Bu kıraatlar delil değil ve bunlarla amel edilemez. İmam Malik bu görüştedir. [29]

Kimi düşünürler bu iki görüşün ortasını bulmaya çalışarak, yeni bir hüküm ortaya konduğunda şaz kıraatların kullanılamayacağını, ancak hükümler arasından tercih yapılırken kullanılabileceğini ifade etmiştir.[30] Şaz kıraatlar en azından ahad haber niteliği taşıdığı için tefsir ve fıkıh konusunda bu kıraatlardan

[26] İbnu'l-Cezerî , *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 7
[27] Mehmet Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat*, s. 140.
[28] Al İsmail, *İlmu'l-Kıraat*, s. 371.
[29] Al İsmail, *İlmu'l-Kıraat*, s. 372.
[30] Al İsmail, *İlmu'l-Kıraat*, s. 374.

yaralanılabilir. Şaz kıraatlar, senedle nakledildiği için delil olarak kullanılabilir.[31]

b. Fıkıh Açısından Kur'an-Kıraat Münasebeti

Kıraat farklılıkları sonucu bazen ayetlerin yeni anlamlar kazandığını, bazen de farklı hükümlerin ortaya çıktığını ifade etmiştik. Bu konuda "Kıraat ve Kur'an aynı anlamda mıdır?" sorusu tartışılmıştır. Kıraat ve Kur'an'ın aynı anlamda olup olmadığı konusunda iki görüş ileri sürülmüştür:

a. Kur'an ve kıraat birbirinden farklıdır. Kur'an, Hz. Peygamber insanlara açıklasın diye indirilen vahiydir. Kıraat ise bahs ettiğimiz vahyin lafızlarının harf ve keyfiyet olarak farklı okunması anlamındadır.[32]

b. Kur'an ve kıraat aynı anlamdadır. Muhammed Muhaysin bunun Kur'an ve kıraatın tanımından ve kıraatların nazil olduğuna dair hadislerden çıkarılabileceğini ifade eder.[33] İbnu'l-Cezerî, kıraatı "Nahiv kaidelerine uyan, resm-i mushafa uyan, sened açısından sahih olan kıraat vecihlerinin bütününe Kur'an denir."[34] şeklindeki tarif ederek, Muhaysin'in bu görüşünü pekiştirmektedir:

Bu konuda en azından kıraatların da vahiy sonucu ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Genel kabule göre mütevatir kıraatlar, Hz. Peygamber'e nazil olan yedi harften geri kalan okuma vecihleridir. Buna göre kıraatın tek kaynağı mütevatir bir nakille gelen vahiydir.[35]

---

[31] Muhammed Mes'ud Ali Hasan İsa, *Eseru'l-Kıraati'l-Kur'aniyye fi'l-Fehmi'l-Luğaviyye*, Daru's-Selam, Kahire, 2009, s. 42.
[32] Muhammed Salim Muhaysin, *el-Kıraat ve Eseruha fi U'lumi'l-Arabiyye*, I, Kahire, 1983, s. 10.
[33] Muhaysin, *el-Kıraat*, s. 10.
[34] İbnu'l-Cezerî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, s. 7.
[35] Muhammed Ahmed, Ahmed Halid, Muhammed Halid Mansur, *Mukaddimat fi'l-Kıraat*, Daru Ammar, Ürdün 2001, s. 48.

Kur'an ve kıraat arasındaki alaka iki açıdan ele alınabilir. Kıraat, Kur'an'ın bazı kelimelerinin okunuş biçiminden ibaretttir. Kur'an'ın sayılı kıraatlardan biriyle okunması zorunludur. O halde Kur'an ve kıraat arasında sahih bir ilişki vardır, bu da kül ve cüz ilişkisidir. Kur'an ve kıraat arasında bir farklılık da vardır. Çünkü Kur'an'ın sadece bir kıraatla okunması da mümkündür. Geri kalan okuma biçimleri ise farklı kıraatlardır. Bu kıraatların içinde sahihleri olduğu gibi, şaz kıraatlarda vardır. Biz bu şaz kıraatlara kıraat denebilir, ancak bunlara Kur'an denemez.[36]

Sonuç olarak Kur'an ve kıraat arasında bir fark olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü mütevatir kıraatlar dahi Kur'an'ın bir cüzüdür. Kur'an bütün kıraatları ihtiva ettiği için Kur'an kül, kıraatlar ise onun bir cüzüdür.[37]

Şüphesiz Kur'an'ın on kıraatla okunması on ayrı Kur'an'ın var olduğu[38] anlamına gelmemektedir. Çünkü Kur'an'da geçen her ayette on farklı okuma biçimi yoktur. Bir ayette zaman zaman iki, üç farklı okuma biçimleri vardır. Ayrıca her ayette farklı okumalar yoktur. Şüphesiz her kıraat vechi anlam farklılığı ortaya koymamaktadır. Anlama hiç bir etkisi olmayan, seslerin değişmesinden ibaret olan kıraat vecihlerine de rastlanmaktadır.

3. Fıkhî Hükümleri Etkiyen Kıraat Farklılıkları

Kıraatlar, farklı açıdan fıkhî hükümleri etkileyebilmektedir. Kıraat farklılıkları, ayetle ilgili var olan bir hükmü onayladığı gibi, ayete açıklama da getirebilir. Zaman zaman kıraat farklılıkları sonucu farklı bir hüküm de ortaya çıkabilir.

Kıraat farklılıkları bazen, hakkında icma' olan şerî bir hükmü açıklarken, aynı zamanda sözkonusu hükmün doğruluğunu

[36] Muhammed Mes'ud Ali Hasan İsa, Eseru'l-Kıraati'l-Kur'aniyye fi'l-Fehmi'l-Luğaviyye, Daru's-Selam,Kahire, 2009, s. 16.
[37] Muhammed Ahmed, *Mukaddimat*, s. 49.
[38] Mehmet Erdoğan, "*Kıraat Farklılıklarının Hüküm Çıkarmada Etkisi, Kur'an ve Tefsir Araştırmaları"*, Ensar Yay., İstanbul, 2002, s. 402.

pekiştirir. Sözgelimi Nisa Süresinin 12. ayetinde şaz bir kıraat ayetin anlamına açıklık kazandırmıştır: "Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eşlerinizin, eğer çocukları yoksa bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa sizin de, yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onlarındır (zevcelerinizindir). Çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadının, ana babası ve çocukları bulunmadığı halde (kelâle şeklinde) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kız kardeşi varsa, her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaktırlar. (Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacak)tır. Bunlar Allah'tan size vasiyettir. Allah her şeyi hakkiyle bilendir, halîmdir."

Mealini verdiğimiz bu ayetin وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ kısmı Sa'd b. Vakkas'tan şaz olarak rivayet edilen bir kıraate göre من ام ziyadesiyle okunmuştur. Bu kıraat ortaya koymaktadır ki ayette anne tarafından kardeş olanlar kast edilmektedir. Alimler arasında da bu konuda ittifak vardır.[39]

Kıraatlar, bazen ihtilaflı konularda bir tercih ortaya koyar. Sözgelimi Maide süresinin 89. ayetinde şaz bir kıraat ayetten çıkan hüküm konusunda tercih ifade etmektedir: "Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da keffâreti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamıyan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin keffâreti işte budur. Yeminlerinizi koruyun (onlara riayet edin). Allah size âyetlerini açıklıyor; umulur ki şükredersiniz!" Mealini verdiğimiz ayettin أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ kısmı şaz bir kıraatte مُؤْمِنة ziyadesiyle okunmaktadır. Bu kıraate göre, yemin kefaretinde azad

[39] Muhaysin, *el-Kıraat*, I, 37.

edilen kölenin iman sahibi olması şart koşulmaktadır. İmam Şafiî de bu görüştedir.[40]

Kıraatlar iki farklı hüküm ifade ederken, her iki hüküm de doğru olabilir. Kıraat imamları, Bakara sûresi 222. ayette geçen ve "Temizleninceye kadar" diye tercüme edilen حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ ibaresini farklı şekillerde okumuşlardır:

a. Bazı kârîler bu ibareyi yukarıdaki gibi okumuştur. Buna göre ayetin manası şöyle olur: "Sizler adet gören hanımlarınıza hayız kanları kesilip temizlenmelerine kadar yaklaşmayın."

b. Diğer bir kısım kârîler ise ayetin bu bölümünü يَطَّهَّرن şeklinde okumuştur. Buna göre ayetin manası, "Kendilerini temizleyinceye kadar" şeklinde olur.[41]

Taberî (ö. 310) ikinci görüşü tercih etse de[42] iki anlamı bir arada düşünülerek iki anlam da doğrudur, demek mümkündür.[43]

Kıraatlar, bir hükmü açıklayıcı nitelikte olabilir. Sözgelimi Cuma' süresinin 9. ayetinde "Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış verişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır." geçen فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ifadesi, şaz bir kıratta فامضوا şeklinde okunmuş ve bu emir fiili "Yürüyün." anlamına gelmektedir. Birinci kıraatte göre namaz için acele yürünmelidir. Oysa namaz için acele yürümek gerekli değildir. Buna göre şaz kıraat bu duruma açıklık getirmektedir.[44]

---

[40] Muhaysin, *el-Kıraat*, I, 37.
[41] Muhaysin, *el-Kıraat*, I, 38.
[42] Muhammed b. İbn Cerir Taberî, *Camiu'l-Beyan A'n Te'vili Ayi'l-Kur'an*, Daru'l-İhya, Beyrut, try., II, s. 461- 462.
[43] Muhaysin, *el-Kıraat*, I, 38.
[44] Muhaysin, *el-Kıraat*, I, 38

Kıraatlar farklı hükümlerin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Maide 6. ayette "Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve –başınızı mesh edip- her iki topuğa kadar da ayağınızı yıkayın." geçen ارجلكم ifadesi ile ilgili iki kıraat rivayet edilmiştir.

Hicaz kûrrasının geneli bu âyeti, وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ şeklinde mensub olarak okumuştur. Bu kıraata göre bu âyetin te'vili şöyle olur: Namaza kalktığınızda yüzünüzü, dirseklere kadar ellerinizi ve topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Başınızı mesh edin. Bu durumda âyette geçen *ercule, eydiye* kelimesine atfedilmiş olur. Bu kurrâlar âyeti bu şekilde te'vil etmişlerdir, çünkü Allah kullarına ayaklarını yıkamasını emretmektedir, meshi emretmemektedir. Hz. Ali, Ömer, İkrime ve Mücahid bu görüştedirler. [45]

Bir kısım Hicaz ve Irak kurrâları ise, *ercul* kelimesini mecrur okumuşlardır. Âyeti bu şekilde okuyan kurrâlar âyeti şu şekilde te'vil etmişleridir: Allah kullarına abdestte ayaklarını mesh etmelerini emretmektedir, yıkamayı emretmemektedir. Bunlar *ercul* kelimesini *re's*'e atfetmişlerdir. Taberî bu görüşle ilgili İbn Abbas ve Enes gibi sahabelerden rivâyetler nakletmektedir.[46]

Taberî'ye göre, abdestte ayakların su ile mesh edilmesi farzdır.[47] Taberî'nin meshten kast ettiği ayakların yıkanırken ovulmasıdır. O halde ona göre ayakları ovmadan sadece onlara su dökmek abdest için yeterli değildir. Ayakları ovmak da yıkamanın bir şartıdır.[48]

Taberî her ne kadar bu âyette iki kırâatın da doğru olduğunu kabul etse de o, mecrur kırâatı tercih etmektedir.[49] Taberî'nin mesh

[45]Taberî, *Camiu'l-Beyan*, VI, 152-158.
[46] Taberî, *Camiu'l-Beyan*, VI, 152-158.
[47] Taberî, *Camiu'l-Beyan*, VI, 159.
[48] bkz. Taberî, *Camiu'l-Beyan*, VI, 159.
[49] Taberî, *Camiu'l-Beyan*, VI, 158.

konusunda ısrarcı olmasının bir sebebi de bu onun bu kırâat tercihi olsa gerek.

Kur'an-ı Kerim'deki abdest ayetinin yapısında yer alan "ercüleküm" kelimesinin kıraat açısından okunuşuna bakarak ayakları mesh etmek mümkün değildir. Çünkü sözkonusu kelime mecrur da, mansub da okunsa ayakların yıkanacağı anlaşılmaktadır. Kur'an'da Yüce Allah yıkanacak yerleri belirtirken dirsekleri ve topukları zikretmekle, ayakları yıkamanın da farz olduğunu ortaya koymaktadır." [50]

Esasen Hz. Peygamber'in tatbiki de ayakların yıkanması şeklinde olmuştur. Hz. Osman'dan rivayet edilen bir hadiste, Hz. Osman'ın her ayağını üçer defa yıkadığı ifade edilmektedir. Hz. Osman, Hz. Peygamber'in de böyle yaptığını gördüğünü söylemiştir.[51] Enes b. Malik "Kur'an meshi getirdi. Sünnet ise yıkamayı getirdi."[52] demiştir.

Bazen farklı kıraat vecihleri fıkhî meseleye tesir edip, ayetin anlamını zenginleştirir. Bakara sûresinin 282. ayeti, "Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki kadın (olsun)." Ayet, şu üç sekilde okunmuştur:

a- Bütün Hicaz ve Medine halkı ile Irak halkından bir kısmı, ayetin أَن تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى kısmını bu şekliyle okumuştur. Buna göre ayetin manası "Şayet sahitlik edecek iki erkek bulunmazsa, bir erkek ile iki de kadın şahitlik etsin." şeklinde olur. Onlara göre gerekli olan hatırlatma, unutma sebebiyledir.

[50] Remzi Kaya," *Kıraat Açısından Abdest Ayeti*", U.Ü.İ.F.D., V, Bursa, 1993, s. 264.
[51] Buharî, İ'lm 28.
[52] Taberî, *Camiu'l-Beyan*, V, 156.

b- Bu ayet فَتُذَكِّرَ şeklinde de okunmuştur. Bu taktirde iki türlü mana ortaya çıkar: [53]

1- İkisinden biri diğeri için hatırlatma sebebi olmaktadır. Bu durumda iki şahidin şehadeti bir araya gelirse, şahidliği caiz olur. Dolayısıyla ikisinin şahitliği bir erkeğin şahitliği gibi olur.

2- Kadınlardan biri unutacak olursa, diğerinin ona hatırlatması için bir erkeğin yerine iki kadının şahitliği aranmıştır.

c- Bir kısım alimler ayette geçen *en* edatını şart edatı olarak okumuştur. Onlara göre mana şöyledir: "Erkeklerinizden iki de şahit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa, şahitlerden kendisine güvendiğiniz bir erkek ve iki kadın şahit tutun. Eğer kadınlardan biri unutacak olursa diğeri ona hatırlatsın." A'meş ayeti bu şekilde okumuştur.

Taberî, birinci kıraatı tercih etmektedir. Buna göre ayetin anlamı şöyle olur: Eğer iki erkek bulunamazsa, biri yanıldığı takdirde diğerinin ona hatırlatması için, bir erkek ile iki kadın şahit olsun.[54]

4. Fıkıh Usulünü Etkileyen Kıraat Farklılıkları

Kur'an tefsirinde karşılaşılan özelliklerden biri de bazı ayetlerin başka bir ayet ile açıklanabilmesidir. Çünkü Kur'an'ın bir kısmı bir başka kısmını tefsir etmektedir.[55] Kur'anda geçen bir ayetin bir başka ayet ile açıklandığı veya mutlak bir ayetin bir başka ayette mukayyet kılındığı görülmektedir. Her nerede tahsis edilmesi geren âmm bir lafız, takyid edilmesi geren bir mutlak veya tafsil edilmesi gereken bir mücmel nass ile karşılaşırsak, bir başka yerde onu tahsis eden, takyid eden veya tafsil eden bir nasla karşılaşabiliriz.[56]

Kur'an yorumunda göz önünde bulundurulması gereken hususlardan biri de lafızların ifade ettiği anlamdır. Fakat Kur'an'ın

[53] Taberî, *Camiu'l-Beyan*, III, 147, 148.
[54] Taberî, *Camiu'l-Beyan*, III, 147, 148.
[55] Subhî Salih, *Mebahis fi U'lumi'l-Kur'an*, Daru'l-İlm, Beyrut, 2007, s. 299.
[56] Subhî Salih, *Mebahis*, s. 299 .

yorumuyla ilgili incelenmesi gereken bu kavramlar daha çok fıkıh üsûlü alimleri tarafından incelenmiştir.

Fıkıh usulünde lafızlar farklı açıdan kısımlara ayrılmıştır. Buna göre konulduğu mana itibariyle lafızlar âmm, has ve müşterek olmak üzere üçe ayrılır. Kullanılan anlamın, vaz edilen mana olup olmaması açısından hakitat, mecaz, sarih ve kinaye olarak dört kısma ayrılır. Kullanıldığı manaya delaletinin açıklığı açısından zahir, nas, müfesser, muhkem; kapalılık derecesi açısından hafî, müşkil, mücmel ve müteşabih gibi kısımlara ayrılmaktadır.[57]

Kur'an'ın bir kıraatında âmm olan bir ifade, bir başka kıraat ile tahsis edilebilir. Yine mutlak bir ifade, farklı bir kıraat ile takyid edilebilir. Bazı kıraatlar da ayetin manasındaki kapalılığı giderebilir. Burada fıkıh usûlü kavramları olan âmm, mutlak ve mücmeli kıraatlarla ilişkili olarak ele almaya çalışacağız.

a. Kıraatların Âmm Lafızları Tahsis Etmesi

Âmm, tek bir vaz' ile bir mana için konmuş olan veya muayyen bir miktarla sınırlı olmadan, bu mananın kendisinde gerçekleştiği bütün fertleri kapsayan manadır.[58] Âmmın umum ifade eden anlamından bazı fertlerinin çıkarılıp, kapsamının daraltılmasına tahsis denilmiştir.[59]

Tahsisin gerçekleşmesi için bir tahsis delinin bulunması gerekir. İşte âmm olan lafzın ifade ettiği anlamların bazı fertlere tahsis edilmesine gerekçe olan bu delile muhassıs denilmektedir. Muhassıs muttasıl ve munfasıl olarak iki kısma ayrılır. Muttasıl tahsis delilleri, istisna, şart, sıfat ve gayedir. Munfasıl tahsis delilleri ise, his, akıl, şerî delillerden Kur'an, mütevatir ve meşhur sünnet, haber-i vahid, icma',

[57] Şaban, *Usûlu'l-Fıkh*, s. 294.
[58] Şaban, Usûlu'l-Fıkh, s. 327.
[59] Ferhat Koca, *İslam Hukuk Metodolojisinde Tahsis*, İsam Yay., İstanbul, 1996, s. 104.

sahabe kavli, kiyas, örf ve adet; karinelerden siyak, zamir, hususî sebep ve benzerleridir. [60]

Munfasıl haber delilleri arasında sayılan meşhur sünnet ve haber-i vahid de yer alır. Mütevatir ve sahih kıraatlar ile sahabeden nakledilen müdrec kıraatlar da aynı kapsamda değerlendirilir.[61]

Bu durumda Meşhur ve ahad sünnet, Kur'an'ın âmm lafızlarını tahsis ettiğine göre, aynı derecede kabul edilen ahad ve müdrec kıraatların da Kur'an'ın bu tür lafızlarını tahsis etmesi gerekir. Bakara süresinin 198. ayetinde biri sahih diğeri şaz olmak üzere iki kıraat nakledilmiştir:

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُواْ فَضْلاً مِّن رَّبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُواْ اللّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّآلِّينَ

"(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden gelecek bir lütfu (kazancı) aramanızda size herhangi bir günah yoktur. Arafat'tan ayrılıp akın ettiğinizde Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin ve O'nu size gösterdiği şekilde anın. Şüphesiz siz daha önce yanlış gidenlerden idiniz."

a. On kıraat imamı ayeti yukarıdaki şekilde okumuştur.

b. İbn Abbas ve İbn Zübeyr ise,

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُواْ فَضْلاً مِّن رَّبِّكُمْ في مواسم الحج

şeklinde okumuştur. Bu okuyuşta في مواسم الحج kısmı ilave dilerek okunmuştur.

Birinci kıraate göre Allah'tan gelecek bir lütfu her yer ve zaman için mutlak olarak ifade edilmiştir. Şaz olan ikinci kıraat ise, yapılan ilave ile ayetin bu genel anlamının bir kısmını tahsis etmiştir.[62]

---

[60] Mehmet Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat*, s. 225.
[61] Mehmet Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat*, s. 225.

b. Kıraatların Mutlak Lafızları Takyid Etmesi

Mutlak, muayyen olmayan ferd veya fertleri gösteren ve kendisinin herhangi bir sıfatla kayıtlandığını gösteren bir delil bulunmayan lafızdır. Mukayyed ise muayyen olmayan ferd veya fertleri gösteren ve kendisinin herhangi bir sıfatla kayıtlandığına dair delil bulunan lafızdır.[63]

Mutlak olan bir ayet diğer bir ayet ile mukayyed olabilmektedir. Bunun örneklerini kıraatlarda görmek mümkündür. Sözgelimi Bakara süresinin 183. ve 184. ayetinde iki kıraat rivayet edilmiştir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ وَأَن تَصُومُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ

Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz. Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (İhtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eger bilirseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.[64]

a. On kıraat imamı ayeti yulardaki şekilde okumuştur.

[62] Bazemül, *el-Kıraat*, II, s. 595.
[63] Zekiyüddin Şaban, *Usûlu'l-Fıkh*, s. 300.
[64] Bakara, 2/183, 184.

b. Ubeyy b. Ka'b ise ayeti فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَر متتابعات şeklinde okumuştur.

Mütevatir olan birinci kıraate göre Ramazan orucunun kazası ayrı ayrı veya ard arda tutulabilir. Şaz olan Ubeyy b. Ka'b'ın kıraatına göre ise Ramazan orucunun kazasının ard arda tutulması gerekir. Buna göre ikinci kıraat birinci kıraatı takyid etmektedir. Ancak ikinci kıraatın hükmünün mensuh olduğu ifade edilmiştir. Çünkü dört mezhebe göre de Ramazan orucunun kazasının ayrı ayrı zamanlarda tutulması caizdir.[65]

c. Kıraatların Mücmel Lafızları Açıklaması

Mücmel, sözün sahibi tarafından bir açıklama yapılmadan kendisi ile kast edilen mananın anlaşılmadığı lafızdır.[66] Bir lafzın mücmel olmasının farklı sebepleri vardır. Bir lafız, birçok manaya gelip, hangi manaya hamledileceğine dair bir karinenin olmaması sebebiyle, Şari'in kast ettiği özel bir manaya nakledilmesi sebebiyle veya lafzın kullanıldığı mananın alışılmış olmaması sebebiyle mücmel olabilir.[67]

Kur'an'da mücmel olan bir ifade bir başka ayette açıklama yapılarak bu kapalılık giderilmektedir. Bunun örnekleri kıraatlarda da görülmektedir. Bazı kıraatlar ayetin anlamındaki kapalılığı gidermektedir.

Bakara süresinin 135. ayetinde iki kıraat rivayet edilmiştir:

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُواْ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ

"Şeytan onların ayaklarını kaydırıp haddi tecavüz ettirdi ve içinde bulundukları (cennetten) onları çıkardı. Bunun üzerine: Bir

[65] Bazemül, *el-Kıraat*, II, s. 615.
[66] Zekiyüddin Şaban, *Usûlu'l-Fıkh*, s. 362.
[67] Zekiyüddin Şaban, *Usûlu'l-Fıkh*, s. 363.

kısmınız diğerine düşman olarak ininiz, sizin için yeryüzünde barınak ve belli bir zamana dek yaşamak vardır, dedik."[68]

a. İmam-ı Hamza bu ayeti فَأَزَالَهُمَا şeklinde okumuştur.

b. Diğer kıraat imamları yukarıdaki gibi okumuştur.

Birinci kıraate göre kelimenin anlamı zeval anlamında olup, birinin bir başkasını yerinden etmesi anlamına gelir. İkinci kıraate göre bu kelime birinin doğruluktan ayrılıp hata etmesi anlamındadır.

Bu kıraatlardan ikincisi birincisinin anlamındaki kapalılığı gidermektedir. Çünkü birinci kıraate göre İblis, Hz. Adem ve eşini yerinden etmiş, onların cennetten çıkmasına sebep olmuştur. Bu kıraatte anlam kapalılığı vardır. İkinci kıraate göre şeytan ikisini günaha sürüklemiş, hata yapmalarına sebep olmuştur.[69]

Sonuç

Kıraat ilmi, lafzı ve manası ile ilahî olan Kur'an kelimelerinin okunuş ve telaffuzunu konu edinmiştir. Kıraatlar, Kur'an lafzının okunuş şeklini, telaffuzunu ilgilendirdiği gibi, bazen belli ölçüde anlamını da ilgilendirmektedir. Kıraat farklılıkları sonucu ayetler bazı durumlarda yeni anlamlar kazanabilmektedir. Esasen Kur'an'ın farklı şekillerde okunabilmesi ve anlamlandırılabilmesi onun icaz boyutunu ortaya koymaktadır.

İnsanları hidayete erdirmek için gönderilen Kur'an, apaçık bir kitaptır. Kur'an'ın açıklayıcı yapısı Kur'an'ın farklı vecihlerle okunmasına da kendisini göstermektedir. Kur'an'ın farklı okunması sayesinde bazen Kur'an ayetleri farklı anlamlar kazanmıştır. Bu yönüyle kıraatlar, bazı durumlarda bir tür tefsir yerine geçip, ayetin anlamına açıklık kazandırmıştır.

---

[68] Baraka, 2/36.
[69] Bazemül, *el-Kıraat*, II, s. 636, 637.

Kıraatlar sonucu ayetlerin farklı yorumlanabilmesi, ayetten çıkması muhtemel fıkhî hükümleri de etkilemektedir. Bu yönüyle Kıraatlar, tefsir ilmine kaynaklı ettiği gibi, fıkıh ilmine de kaynaklık etmektedir. Ayetlerin farklı okunabilmesi ayetlerden farklı hükümlerin çıkarılması sonucunu doğurmuştur.

Kur'an'ın makbul kıraatlardan biriyle okunması gerekmektedir. Kur'an ve kıraat arasında sahih bir ilişki vardır, bu da kül ve cüz ilişkisidir. Kur'an ve kıraat arasında bir farklılık da vardır. Çünkü Kur'an'ın sadece bir kıraatla okunması da mümkündür. Geri kalan okuma biçimleri ise farklı kıraatlardır. Bu kıraatların içinde sahihleri olduğu gibi, şaz kıraatlarda vardır. Biz bu şaz kıraatlara kıraat diyebiliriz, ancak bunlar Kur'andır, diyemeyiz.

Şüphesiz Kur'an'ın on kıraatla okunması on ayrı Kur'an'ın var olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü Kur'an'da geçen her ayette on farklı okuma biçimi yoktur. Bir ayette zaman zaman iki, üç farklı okuma biçimleri vardır. Ayrıca her ayette farklı okumalar yoktur. Şüphesiz her kıraat vechi anlam farklılığı ortaya koymamaktadır. Anlama hiç bir etkisi olmayan, seslerin değişmesinden ibaret olan kıraat vecihleri de vardır.

Fıkıh ve tefsir ilmi açısından Mütevatir kıraatlar, makbul kabul edilirken, mütevatir dışındaki kıraatlardan hangilerinin kabul edileceği tartışma konusu olmuştur. Arap diline ve resm-i mushafa muvafık olan ve sened açısından sahih kıraatların makbul olup olmadığı konusunda tartışmalar yapılmıştır. Genel kabüle göre bunlar makbul olan ve okunması caiz olan kıraatlardır.

Şaz kıraatların Kur'an tefsirinde ve ahkâma taallük eden ayetlerin çözümünde, hüccet olup olmamaları konusunda İslam bilginleri iki farklı görüşe sahip olmuştur:

a. Bu kıraatlar delildir ve bunlarla amel edilmelidir.

b. Bu kıraatlar delil değil ve bunlarla amel edilemez.

Ancak yeni bir hüküm ortaya konduğunda şaz kıraatların kullanılamazken, hükümler arasından tercih yapılırken bu kıraatlar haberî vahid hükmünde olduğu için kullanılabilir.

Kıraatlar, bazen şerî bir hükmü açıklar, bezende ihtilaflı konularda bir tercih ifade eder. Kıraatlar, iki farklı hüküm ifade edip, bu hükümlerin ikisi de doğru olabilir. Kıraat farklılıkları, ayetle ilgili var olan bir hükmü onayladığı gibi, ayete açıklama da getirebilir. Zaman zaman kıraat farklılıkları sonucu farklı bir hüküm de ortaya çıkabilir.

Kıraatlar fıkıh usûlü açısından da ele alınmıştır. Kur'an'ın bir kıraatında âmm olan bir ifade, bir başka kıraat ile tahsis edilebilir. Yine mutlak bir ifade, farklı bir kıraat ile takyid edilebilir. Bazı kıraatlar da ayetin manasındaki kapalılığı giderebilir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kıraatlar, farklı yorumlara imkân tanıyarak tefsire kaynaklık ettiği gibi, fıkha da kaynaklık etmiştir. Bu yönüyle kıraat ilmi, fıkhî hükümleri etkilemiş, bazı durumlarda farklı hükümlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Kaynakça

Ahmed, Muhammed, Ahmed Halid, Muhammed Halid Mansur, *Mukaddimat fi'l-Kıraat*, Daru Ammar, Ürdün, 2001.

Al İsmail, Muhammed b. İsmail, *İlmu'l-Kıraat*, Mektebetu't-Tevbe, Riyad, 2000.

Bazemül, Muhammed b. Ömer, *el-Kiraat ve Eseruha fi't-Tefsir ve'l-Ahkam*, I, b.y.y. 1413.

Buharî, *el-Camiu's-Sahih*, Daru's-Selam, Dimeşk, 1421.

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Fecr Yay., Ankara 1996.

___, *Tefsir Usulü*, t.d.v.y., Ankara 1995.

Erdoğan, Mehmet, *Kıraat Farklılıklarının Hüküm Çıkarmada Etkisi, Kur'an ve Tefsir Araştırmaları*, Ensar Yay., İstanbul, 2002.

Kaya, Remzi, "Kıraat Açısından Abdest Ayeti", *U.Ü.İ.F.D.*, V, Bursa, 1993.

Koca, Ferhat, *İslam Hukuk Metodolojisinde Tahsis*, İsam Yay. İstanbul, 1996.

Hindavî, Ali İsmail Seyyid, *el-Camiu'l-Mufid fi Şerhi'ş-Şatibiyye fi'l-Kıraati's-Seb'a*, Daru'l-Kimme, İskenderiyye, 2011.

İbnu'l-Cezerî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2005.

İbn Manzur, *Lisanu'l Arab*, Daru'l-Kütübil-İlmiyye, Beyrut, b.t.y.

İsa, Muhammed Mes'ud Ali Hasan, *Eseru'l-Kıraati'l-Kur'aniyye fi'l-Fehmi'l-Luğaviyye*, Daru's-Selam, Kahire, 2009.

Karaçam, İsmail, *Kur'an'ın Nüzulü ve Kıraatı*, İfav Yay. İstanbul, 2012.

Okçu, Abdulmecid, "Taberî Tefsirinde Abdest Ayetinin yorumu ve Taberînin Konuyla ilgili Görüşleri Üzerine Bazı Mulahazalar", *Ekev Akademi Der.* S.19, 2003.

Muhaysin, Muhammed Salim, *el-Kıraat ve Eseruha fi U'lumi'l-Arabiyye*, I, Kahire, 1983.

Nesaî, Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, Haleb, 1986.

Subhî Salih, *Mebahis fi U'lumi'l-Kur'an*, Daru'l-İlm, Beyrut, 2007.

Şaban, Zekiyüddin, *Usulu'l-Fıkhi'l-İslamî*, el-Mektebetu'l-Hanifiyye, b.y.y., b.t.y.

____ *İslam Hukuk İlminin Esasları*, Çev. İbrahim Kafi Dönmez, t.d.v.y., Ankara, 1996.

Şimşek, Said, "Kıraatların Kaynağı Problemi", *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları IV*, Ensar Yay, İstanbul, 2002.

Taberî, Muhammed b. İbn Cerir, *Camiu'l-Beyan a'n Te'vili Ayi'l-Kur'an*, Daru'l-İhya, Beyrut, try.

Ünal, Mehmet, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*, Fecr yay. İstanbul, 2005.

ez-Zehebî, Muhammed Huseyn, *et-Tefsir ve'l-Mufessirun*, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1976, b.y.y.

ez-Zerkanî, Muhammed Abdulaziz, *Menahilu'l-İrfan fi 'Ulûmi'l-Kur'an*, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut 1990.

ez-Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah, *El-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an*, Beyrut, 1988.